Արտաքին
Սասունցի Դավիթ
կամ
Մհեր դուռ 1910

891.99
Ս-91

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ Թիւ 6

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ԿԱՄ

ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌ

ԾՐԱԳՐԵԱՑ

Գ. Վ. ՍՐՄԻՄԵՆՋՏԵՄԵՆՑ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՓԻՇԹՕՖՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ

«ԱՐԱՄԱԶԴ» ԳՐԱՏԱՆ

ԳԻՆ 2 ՂՐՇ.

91.99
-98

1910

ՏՊԱԳՐ. ՕՆՆԻԿ ՋԱԼԲԱԵԱՆՑ ԵՒ ՈՐԴՒՔ

ՂԱԼԱԹԻԱ–Կ. ՊՈԼԻՍ

891.099
Ա-91

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ԿԱՄ

ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌ

ԾՊԱԳՐԵԱՑ

Գ. Վ. ՍՐՄԻՍԱՆՑԵԱՆՑ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՓԻՇԹՕՖՃԵԱՆ

«ԱՐԱՄԱԶԴ»

1910

ՏՊԱԳՐ. ՕՆՆԻՊ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴՒ

ՂԱԼԱԹԻԱ-Կ. ՊՈԼԻՍ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹ

ԵՎ

ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌՆ

Ա.

Մարդիկ խոսքիցն շատ զոր ու զգալիորեն կ'հոգին. ոմանք կ'ասեն՝ կ'խոսայ վերջ մերթ ասելու Կարապետիս. շատ զմիմեանս ապտակ կը հասուցանեն, ու շատ հեշտալի կը բռնեն, ասելով։

(Ազգիկ մի ունի, շատ խոսասիրելի կ'հոգին։) Բարերարս խոսքիցն զոր ազգիկ կ'ասեն, կը հեքեն վերջ ունին։ Մէկ ժամ մ'ու ժամանակ մէջ կ'ընդունին, երբու ապտակ ունի կ'հոգին. մէկին անուն կը դնեն Արտաշիր, ու մէկին Սահակաստան։)

Պատ խոսասիրաց է. ու մեծ խոսասիրաց (չասեր՝ զի զեռ մերթ ազգէն ասելու)։

Էգ խոսքիցն հետ՝ թէ ազգաս էրեց ու եկու վերջ մերթ ազգին։ մերթ ապտակ, (մեռնիմ ուր ասելս Հրաշքին, ասելս Կարապետս,) թէ անգամ զմեզ շատ հոգ բռնեց. ու թէ հանգրեցեր մէջ՝ խոսքիցն կանչեց զաբ կուռք, ու ասեց.

— Եա ձայ կուռք, զու զեռ ապատ էնես էգու ազգեց, ու յերբ եա ապատաբ եղամ, զեմ երբու ազէն թէ քրզի մատաց անէնեմ —։

Ասուց մամ քեռ՝ տեսու էրած։ Տեսու որ, ասուն երբու ձրաց կ'էր, կ'խզէր ասղն բեղնեբուն որ բեղնէր, ու կը զատէր հետ՝ թէ ցաս կ'խոսէր։

Երբու ասուցուն, յերբ սիրցու, զաբ էրզի երբուբեն Խառ էրեց ու ազէնեբուն, ու ասեց.

— Էս զիշեր, սրբ Կարապետս բնձի երած էկու ասեցի որ, ձրբ գաց բնեկեր է հեգուբեն մէջ, ու զձրզի մատաց է կանչի ու կուքեբուն. յերբ էկու՝ զձրզի կը մատէ։ Դու ք ձրբ ճարէն գոնէ —։

(Երբու ազէն կանչեցին զաբ ասեց Սառուած. երան վերցին զաբ ասեց զաբասեցի, ու յցեցին յազոր թ. մի վա-

ռայ ու բնկան Ճամբան։ Լեռան՝ ու չատ պրտրատ։ զարկեցին էկան դարձյալ երկիր։ Էկան գացին ենց ձոր մը։ Տեսան որ՝ գետ մը կ'իջնէր կ'ընցնէր։ առու մը ընդլէն կ'իջնէր կը զարկէր միջ լոյ գետին։ կը կոտրէր զրկ գետու կը չերտէր չուր 'ի մէջտեղ։ ու հրատ՝ լ կը խառնուէր մէջ լոյ գետին ու կ'երթայ։

Ամուսարն Երամէլին ասեց։ — Թե՝ պան որ զրկոց Ջրի ակ գտնել, ու գուր տուն լ տակէ վրը խզա Ջրին, ընդրոյ անկաս լ որ եղնի՝ հրոյց զօրեզ կ'եղնի։ —։

Էրան, առան գատան, ու գացին երկու ապրեր։ Գացին ու գտան գոդրուր։ Էզ ապրերի Ջուր՝ լուկ մի Ջուր է։ կ'իջոյ կը կրալ, թրանում գուր ապրու առան, ու հերմ՝ լ կը գանոյ, հերմ՝ լ կը խառնուի առան։

Կը նստին վրը լոյ ակին, ու գուրանոյ բերդի հետ կը խոսին։

Ամուսարն կ'երթայ Նեղլու։ ու Երամէլը կը գատէր վրը բերդին։ Ենէրկը լոյ վէրքեր չկեր։

Մէկ առ՝ բան որ բանան վրը լոյ ճշկին։ Երամէլը էկու ընդէկ օր, տեսաւ որ՝ Ամուսարն խաչկեր էր ու քան ընդեր էր վրէն։ ապրեցաս Նեղլուն հրամայ անեսին խաչեր էր 'ի գետին ու քներ էր։ Շատ կրկնոյ բարեր օրուրին, ու ասեց։

— Ապրէր, էլ երթանք։ յար 'ի յեր պետ մնանք մենք հոգոյ, ու ուրի մեզ ուտենք։ Ասուած՝ որ խաչեր մրցի, մրց պանդա ճշկին ու ասրեն կ'խոսեր։ —

Երկու ապրեր հեծան, ու խրաս էրեցին։ Երրորդոյ դառնացին ու էկան։ Էկան գացին լոյ Բարդուն երկու ապրեր բանալոյ էրեցին, ու գացան էսոյ։ — Անցին ու քա Ֆեձով գարբիրդ (զարդեր գէս) մարդ էն լոյ երկու ապրեր։

Երրորդ դառոյ Ամիրն չատ հրգ էրեց լոյ ասեց

49446-65

մտէն. Հարցուց զուրանց թէն ու չթէն, ու ասեց։

—Դուք ի՞նչ մարդ է.ք։

Ամուսին ասեց.

—Մենք Բաղդասար Խոյէֆի ազգիներն ենք։

Ըզ Ամիրէն ասեց.

—Հայ, հայ, հայ . . . . . (ու թոթուեց զուր փոզարտ ըզուեց մտէն)։ Մենք ըզուեց մեարդներուց կը փախիմ.ք, ըզուեց կենդրանուն ռասս կ'իզատ.ք։

Մենք ձեզի տէր չմ.ք կրնայ եղեր. յո՛ւր թե կ'եր-թա.ք գայէ.ք—։

Ամուսին ասեց Ադամէլիքին.

—Ադէլ, մենք ըզ զարդս մտէն կը փախիմ.ք. զարդ ունուն մէր վրէն հոգի ենք գրի. բանի յո՛ւր որ գացիմ.ք, որն որ հարցուց, ո՛ասիմ.ք՝ Մըզի բան չկայ, դր զարդ, դր մամ, դր ասուն, դր վարան։ Բըլիամ խալխ զմըզի տիրին—։

Հոնկուց զարձան եռանուց, զարկին գացին մտ Դարուց դառաց Ամիրէն. էն լ, զրդ զարձան ասեց ըզ ազգիներուն։ Ու բնան.ք ըզ ուզէն զարձան. խրաս էրեցին իրա հեզ կապանագրզի թարգարին, ու գացին։

Կապանագրզի թարգարը զրդ մարդիկ ուներ հրզ էրեց ըզուեց մտէն։ Ադամէլիքը բանանայ եղաւ ու կացաւ ըզուր առջեւ, չատ զուր էկաւ ըզ թարգարին.

Հարցուց էրեց ըզուեց մտէն թէ,

—Օղուլ, զուք յուտայ է.ք. ի՞նչ ուզիք. ի՞նչ չուզիք։

—Թո՛ւյ բանա՞ լ չուզիմ.ք, ասեցին. դր մամ՝ դր զարդ, բա բարայ չուզիմ.ք—։

Ամուսին եղաւ չարուզի, ու Ադամէլիքն եղաւ զայլանաչի։ Մէկ ժամանակ ըզուր հրաման էլեցին։

Օրերուց մէկ՝ Ամուսար Ադամէլիքին ասեց.

—Ես խնամ ամոզ կեանք ու մեր խարեն տեսակ մնաց։ Լուռուն, ասեց, ոչ գուն գալիս եմ, ոչ ես Հրեան կարում խոսում, ուրուն չերմութիւն ուրուն երեւան—։

Կապուտակագոյն իր մարդուց գնաց խնայու։ Եր էն կայ, դեր էն։ Ես հոգ կունենայ գրեր մարդիկ, ասեց ինու մարդուգին, ու ասեց,

—Օղուլ, ախար ես էսոնչ ասելն ձրգի մեկ, ձրգի ի՞նչ կայ, մա՛մ, պա՛պ. ու գուք պատմելու էրեր մեկ՝ Մրգի բան չկայ։ Դուք գձրր մարդեն հետի մրայ էք էրեւ—։

Ասեցին.

—Թագաւորն ապրած կենայ, մենք՝ պարքմայ է, մամ ու պապ չունենք, մա՝ քեզ, պատենք. Ապրծուց ի՞նչ պատենք. Ամոզ մեկ խարի մի արեր ենք մեկ քիչ, ու մարդեր ենք էկեւ։ Դրա օրինակ ապրար մի։ Ամոզ էրեցին ուրան—։

Թագաւորն սիրտ կրուցայ վրր բարուեց, ասեց.

—Օղուլ, չարնի հրամայ է ուռատուն ձրգի բանի մի ուն կ'խառամ, ու գայեք գձրր բերայ չենք—։

Ես թագաւորն էրա ասեց բարուեց բանուն ուն։

—Էհ՛ զրտի ուն... ամէրուն մեկ է՝ ու մեկ ճանրակ—։

Ասուտուն էրան բարձուն գուրանայ ուներ, ու երեւ ապրեր խրաս էրեցին ուրանց խարբին ու գայցին։ Գուցին էրան վրր ուրանց ապրին ու վրր ուրանց հրամուն։

Ասուտապին ասեց Ամանդրին,

—Ամոլ գերա բերայ չենենք, մեկ չ՝ գերա Յոխարը Յոխարն ասեմ—։

Ամանդրը ասեց.

—Ասուտ չենենք գեղանց ասեմ, ու դար չենենք գձրր բերայ. բայ Յոխարն չին կարանց ապուն ասելու կենայ—։

Ու բաշխեցին զանխիլ։

Սրամէլիք ընդարձակ զօրեղ էր, որ օր ասուն ասուն տեղ կը փարէր, ու ասուն տուն կը շինէր. ին մէկէլ լ զմեսեր կը բերէր, ու բանուածքը երկրատով կը շինէն, չորս տարի մէջ բոլոր գրատուն անխիլ շինեցին երկրատպրէր։

Սորոյ կրկին բաշխուն գրերդ շինեցին, ու բանում էրեցին։ Էնքան զօրեղ էն՝ որ քարէ ասուն քարէ տուն գարկեցին, ձաք խարեցին, բանամեցին գրերդ։

Սրամէլիք էրա եկու մօտ ու Կապուտիկդի խոգուտը, ասեց.

—Մենք քու անվատն ենք, ու շիներ ենք ու խոռմուն զմեր բերդ. էկեր ենք քու մօտ ու խնդրեր կ'էնենք բերդամ, որ խլաս ու մեր բերդին տուն դնես—։

Էդ Կապուտիկդը խոգուտը չատ սրտեց ու բռնուեց զՍրամէլիք, ու ասեց.

—Գա՛յ որ զես չեք մոցերի . . .—։

Ու էրա զուր ազիկ ասեց Սրամէլիքին, չրատ էրեց։ Ազիկ որ պատեցին մրէն, էրան խոգուտն, ազիկն ու ազէն. ու բերեր Թորոս լ, ուրանց Տեր գնաց։ Հեծան ու գացին։

Էնեղա ուրանց ազիկ Սրամէլիք, ու գացին էրան մեր բերդին։ Հանեցաց խոգուտը ասեց ձեռ գրանչ։ որ սրան գաներէր, ասեց.

—Դուք ձեր բերդին տուն գրեր է, ու խատի զես կը կանչէք ու կը փարձուք—։

Սրամէլիքն ասեց.

—Խոգուտն ապրած կ'ենայ. խնդրեր էրա որ մենք էլ բերդին տուն չենք գրեր. զէն կենանք որ բերդ մի շիներ ենք կանգնեցեր—։

—Էլա խա՛, չրցի՞ր որ տուն չեք գրեր, քարէ տուն

ասեն էր զարկեն, ըզբա անուն անէին ԱՍԵՆԱՌԻՆ, Նասուն—։

Մէկ ժամանակ մանցին հոգի, բեռի Թարս լէ կարգեցին, ու էն լէ ճնաց հոն, ու թագաւոր դարձաւ ուրուն տեղը։

Աբրամէլիք շատ գօրաւոր մարդ էր. Ան ապի բոլոր՝ ու շուր ի Ծմանակաց բիմ՝ Աշխարհակալ դառան բռնած եղած են շուրի Սեղանարբաս գօրէր վի ճնարդչրա զուրան ու զկ բիրան լէ գալիքեց։ Զարս դարգահ լէ թողեց. ու միշտ հանապազ կը զարկէր զուր դարգահ ու կը հանէր զուր ձին, ու ինչ խատար չին ու ջանավար եղէր, կը բռնէր։

Օրերուց օրմ՝ լէ զարկեց գնաց շուրի Մըսրը, ու Մըսրը լէ գալիքեց. գնաց գիշեր ըզ Մարդ կեցողի կրնալուն խեչ գառկրա. ու եղաւ իրեն ալիս ար։ Ու Մրսրայ թագաւոր լէ խնցան որ ըզ ապէն Աբրամէլիքենցն է, չրնին ընդրայ անուն Աբրամէլիք էր, զապի անուն լէ դրեցին Մարամէլիք։ Ու Աբրամէլիք լէ ապանեց զՄարայ թագաւոր. առաւ զինդրա կընիկ, ու դարձաւ Մրսրը. եղաւ թագաւոր։

Ընդ թող ճնայ ըզ անդ դառակ։

Բ.

Անուանդ դառակ էր Նասուն. ուր պարս կոքեր չին թողի որ ըզի սրբէր, ու եղաւ խրաս էրեց ուր պարսն ու մանուն ու գնաց Բաղդադ։ Ուր պարդ դառակ էր փանիզարեն, անուն որ ուր ապէն Անուանդ կ'ինէր. ու ճանչցան, ու ասեց.

—Էյ, մեռնիմ՝ քըզի մեծ կաւոք, խոսդ զբա մարդ քաչիր բերիր. յար յե՛ր է մանցեն՝ զմրկիլ լէ կը քաչես բերես—։

Մամ, չինքի խաչապաշտ էր, նաստ ու ոչ ոչիներն ապով արուն թափեց։

Պապ առեց թուր ու ուր ու գնաց կանչեց ու ասեց.

—Արի երթանք, որդի, երկրպագութիւն արա մեծ կուռքին, որ գքրդի մատեմ—։

Ասեց ոչէն.

—Արա՝. քո ձոչ կուռք չատ զօրաւոր կուռք է; գինչեր է չար թողնե, որ մենք ընտեղ արքրվեցի. յար յեր է ուանցի՝ զուր մէկէլ մատաղէ կը քաշէ ու կը բերէ—։

Ասաւ զոդէն, ու մուն կրքատուն։

Տղէն պապուն ասեց.

—Արա՝. չէ՝ զու գիտաս որ մենք գացինք՝ մենք պրատիկ էինք. մենք գքո կուքի զօրութիւն չենք գիտե. գէ՝ զու կդի քո կուռքին երկրպագութիւն տուր, իշեմ իմաղ կ'խատա, ասեմ—։

Գոդն ասեց.— Հրէշտ, լաս.— ու կգաւ երկրպագութիւն տուեց։

Տղէն ասեց.

—Արա՝. քո կուռք ինչ զօրաւոր կուռք էր. որ զու յերար կգար, իմ աչքեր մթնեց, չտեաց իմաղ էրեցիր։ (Զրնգի չնաստ որ ոչի դրբին զարկէր, մարդի կոճկեր չարձրիաւ։) Ասեց. Արա՝, Արա՝, իպա հարդէ երկրպագութիւն էրէ, տեսներ իմաղ կէնես որ ես լ էնեմ—։

Ու հերդ՝ լ յերար կճաւ արաղ, ոչէն ասեց. «Եա հացն ու գինի, տէրն կենդանի». ու կուրդ մի խչաւ, ու զուր արաղ Աստիֆէն ճամն գազ գնաց մի խչուց։ Ասեց գկուրդն ու խնկաւ մէջ կրքերուն, գրմէն լ ջարգեց, ու առաւ զարձրիմեր լցեց ուր մարդի վեր, ու բերեց տուեց ուր մամուն, ու ասեց.

—Մամա՝, իպանք էրի քրդի գենար—։

Մամէ կգաւ վրր քիմ ու բերնին երկրնրպագութիւն էրեց, ու ասեց.

—Գոհանամ քեզնէ երկնի ու երկրի տեղծող, զա՛յ որ զմարդի ազատ էրեցիր էն զալրմի ձեռնէն— :

Բերեց զԱռնատար փսակեց, ու պարտու տեղ դրեց վըր թախթին : Ընի ընտեղ մնաց : Դառնանք Աբրամէլիքի վրէն :

Գ.

Աբրամէլիք, որ հատուկ էր Մըսրը, զուր մտից եղող տղէն զԱբրամէլիք թողեց ուր տեղ. ու ինքն էկաւ ի Սատան : Մէկ ժուկ մ՚ու ժամանակ ըզ մէջ ընցաւ. քընիմ տղայ ըզուրա մտից եղան. մէկի անուն դրեց՝ ՃՆՃՂԱ-ՓՈՒԲԻԿ, ճոչ տղի անուն դրեց՝ ՅՈՒԱՆՎԷԳԻ, մէկին՝ ԶԷՆՈՎ ՈՎԱՆ, մէկի անուն էչ՝ ԽՈՐԳՈՒՄԱՆ, ու յոմնու տղակի անուն էչ՝ ԴԱԼԻԹ :

Էգ տղէնեքու մէջ ճնճղուքիկն ու Յուանվէգին խակի բանի պէտք չիգէն : Ըմա Զէնով Ովան հրամայ ձէնով էր որ եօթն գըմշու կաչի կը թալէր արեւ չտրցնէր, ու կը փաթթէր զինք, ու կը բռնէր, որ չեղնէր պատուէր :

Դաւթի քընց գըմէնէ հրատրամ էր, ուր զօրութիւն էլ լեզուով բարիգ չեղնի :

Իրա անգամ մէկ ժուկ ու ժամանակ մնաց, հարցուր Աբրամէլիք. օր մի օրերուց ինք ու յինք հատաւ ու դուշուրմիւ եղաւ, ասեց.

—Զարս կարմ եղաւ ընձի դուշման, եռեւ իմ անցման էլ ո՞ր իմ ճեռուն ախրութիւն ա՛էնա. թէ որ էնէ պոի Մարամէլիքն էնէ. էլ բաւխա մարդ չիրնայ գիմանայ իմ դուշմներաց— :

Էրաւ խրաս էրեց Մարամէլիքին ու գնաց : Ծեր ժամանակն էր : Ասեց.

—Մարամէլիք, օղուլ, զու լէ իմ ալիատն ես. թէ ես չաւ մնայ, իմ ճեր ամանաթ քըզի, թէ զու չաւ

մեռար, քու ձեր ամուսնար ընձի. ես կը պահեմ— :
Դարձաւ ու եկաւ, մնաց ուր բերդ : Մահու օրն եկաւ,
մեռաւ :

Մարամէլիքն էկաւ գրդրա ձեռքն առաւ ու գնաց.
չուցմի զուր պապը բանգլին չըր մոցի : Եօթն տարի
Սասուն սուգ մնաց Մարամէլիքի մեռնելուց հետո :

Օրերուց մէկ Դաւան ու գրեցին գինեխուտ քեռի
Թորոսն ու գեղացիք :

Գեղացիքն ասեցին.

—Քեռի Թորոս, մըր ազէկներ հարուրսն, ու մըր
ազչիկախիք պառաւն, թը զու կ'ինաս թը մըր եօթ տարի
սուգ պահելով մըր Մարամէլիք կը սաղնայ, եօթ լէ ուրի
կը պահենք— :

Քեռի Թորոս իգին սուեց զուր գրեցներուն. ու
ասեց.

—Կարգէք գձըր ազէկներ ու ազչիկախիք. սուգ պա-
հելով բան չեղնի— :

Գրեցին զուրանց գինուխուտ ու հեն էրեցին : Քեռի
Թորոսն առեց գկիթխէն ի ձեռք. կայնաւ. ու միտք
արեց. Դը կը խմէ, Դը կը գնէ : Թորոսի ազէն ի փարանէն
ձէն առեց պապուն, ու ասեց.

—Ամբ, ըզուն Սասնոյ ծոներն են. միայ մէկ խամ
խոսք քի կ'ասեն. ես խմէ, ես գիր գեսին քէրէ— :

Պապ վերցուց ազին ասեց.

—Հէյ չան որդի. ես Դաւիթ հոգայ կերուխուտ էնեմ,
Մարամէլիքն իգայ տանի գմըր ձեր. գՄարամէլիքի ազէկ-
ները գըրթըրի, ես Դաւիթ հոգայ կերուխուտ էնեմ.
ամօթ չէ՞ մըդի. «Հայ գինի ու տէր կենդանի», քրն գրդ
կըթխէն էլել խմած չեղնիմ. ելնեմ երթամ խմ ձեռուն
երեւան— :

Քեռի Թորոս Սասնու զարիկեց ու գնայ ի Մշոր.

գոնիումիս եղան իրք ու Մարամէլիք. ու նոսան. ասեց.

—Հայդէ, ես ու դու Աստծու գառնանան։ Զորդ է, դու ու Մարամէլիք իրար հետ ամուսնանումիս եղեր էք, ամա գերմին գին եղեր, ոիրուն կը հանի—։

Էրան ու գացին շարեաք. ճիր հասու քեռի Թորոսին։

Մարամէլիքի աչք չատ կը վախենայ ըզ ճիրուց. քեռի Թորոսին ասեց.

—Եկ ա՛ռի զըզ ճիր ընցու իմ իրի տանին, ու առ ու գնա—։

Էկաւ ու բարեւ էրեց ազգականուն քեռի Թորոսն։

Ցառանէլգին ասեց՝ Երթանք ընցնինք ուր իրի տանին ու երթանք։ Մըկէլ երկուսդէ հետ ասեցին։ Ըմա Դաւ չիմն ասեց.

—Կրապանեմ, իրոզ բոր ապանէ, որ խրլիս ասեն ճիր մ՚ապանեց. ես ընթրայ իրի տրկով չամ ընցնայ. հրամայ կ՚ենեմ, որ վրայ ես մնցամամ սուր չքաշեմ իւր վրէն—։

Ուր անու քեռի Թորոս զըզանք բոլի էրեց որ տանի ընցու իրի տրկով. Դաւիթ զընկրաւ ու կայնաւ, ու չերթայ իրի տրկով. քեռի Թորոս բանեց զԴաւիթի պա-ռէին ու հրատեց որ ընցնայ իրի տրկով. Դաւիթ չգնաց իրի տրկով, կըչտով ընցաւ, ուր ճոչ բոթի քիրաւ ի Ջարդու բոր՝ կրակ էրաւ մտէն. յերբոր Մարամէլիք տեսաւ, չատ վախեցաւ, ու ասեց.

—Իդա պզտիկ է էսքան է, որ մնցաւ ի՞նչ ա՞նիմ։ Թէ որ ինձի զաւալ մի եղնի՝ ըղրա մտէն է—։

Քեռի Թորոս առաւ զճիր ու էկաւ ի Աստուն. Ցառանէլգին զրեց բերդի մէջ ուր պատրաստեց. ու Դաւիթ՝ որ ընկնաւ պատիին էր, զրեց հրթիռաս առէջ։

Գ.

Դաւիթն էր, որ կապոյտ մի կը զարկէր հոլովներուն, քառասուն հոլովիկէ հետ կը գլորուէր։

Օրերուց օրմ՚ լէ քչեց զհոլովներ հանեց սարի գլուխ. տեսաւ որ հոլովածի մէկ լէ ուր հոլովներուն կը բնդարտեր ու ընդիէն էկաւ։ Դաւիթն ասեց.

—Օ՛ մարդ. դու ընձի կը բնդարտե՞ս. դու կայնի որ ես իգամ կապոյտ մի զարկիմ որ դու սատանա—։

Էդի ասեց Դաւիթն.

—Գլխուդ սրեւուդ մեռնիմ. ես լէ քո պատրաստ գեղի հոլովածն եմ. ու իգամ՝ ադմկոց հոլովներն են—։

Դաւիթն ասեց.

—Էլա իսա, ես հոլովներս վախս չըմ գիտցայ. զիմ հոլովներ լէ դու պահէ. յետոյ երթամ ու վախս կ՚ելնի. սուր իմ առէջ, սունիմ—։

Ու լոգ օր ասեց զհոլովներ վախսի հետ ու էկաւ ի գեղ։ Խնդացաւ քեռի Թարոս ու ասեց.

—Որդի, հրմոյ Ցատապով եղի. ըմբն որ վախսի հետ սրի գնա—։

Դաւիթն ասեց.

—Քեռի, իմ հրնար չէր էդ. ընձի ապրէր մի բաներ եմ. ըմն օր սի պահէ զիմ հոլովներ. ըսդիր ադէկ սը սի-բասրամ—։

Օրերուց մէկ ուր ընկեր անդրցաւ. Դաւիթ չատ վի-բաւորաւ։ Էդ ադէն լէ, մ՚ասի, ըրանց գեղ ցատան ժամ է, պատարագ է, ադէն էդ ադամ անդցեր է էկաւ։ Դաւիթ ըդրան ասեց.

—Էսօր դու իմ ձեռնէն իմաց պան ադատուիս—։

Տղէն ասեց.

—Դաւիթ, գլխուդ սերուդ մեռնիմ. ես քո ոնուն հեղմ՚ լէ չկայնայ, ու գրն ցատան ճաշէց գդարմ՚ լէ չկե-բայ, քչեցի զհոլովներն ու էկայ. ընուր ադամ՝ քիչմ՚ ան-գցեր եմ—։

Դաւիթն ասաց.

Դու նստի հոգայ, ես երթամ քեզ ճաշ առնեմ ի գամ։

Դրեց զկօպակ վերը թեւերն ու գնաց. զարկաց ինկաւ ի գետին, տեսաւ որ գնդրիտէք զրանէն հանած են գրած ի կայ. երեցներ էկած են կ'օրհնեն։ Գնաց զկօպակին էձգեց ի շորս կանթէն պղնձ մի՝ իրմով լեցուկ, ու զրեց վերը թեւերն։ Զարմցան ըզ երեցներ ու ըզ մարդիկ որ հոգ էն։ Մարդու մէկ կանչեց թէ՝

—Էզի ախպր զպղնձ տարաւ հէ՛։

Երէց կանչեց.

—Բա Աստուծ սէր, ձէն մ'էնի. ըզի Աստուծ ծանրացըն է. կը գտնոց զմըզի Ջարդ ու բարդ կ'ենէ. զուր զրեն ուտի, թըզ տանի—։

Դաւիթ լէ ասեց զպղնձ լեցուկ ճաշով, էկաւ մօտ ու բնկեր։ Նստեր է բնկեր ու կ'էրա՛յ։

—Հէ, հէ, ասեց. գխնամ գու յոգի կ'էրա, զճաշ բերեր եմ, զայ ու զեզ չըմ բերերի. էն ապով կ'էրա։ Կե հրամիր զճաշ. իրիկուն գնա զեզ ու զայ կի վրէն—։

Ասեց ապէն.

—Դաւիթ, զլխուդ արևուդ մեռնիմ։ Զեզ ու զապն ես իմ ինչ էնեմ։ Գնա էրան քարանն հարամի (խարամանի) գե, զարկեցին զմիր հարթեր տարան, ու զացին—։

Դաւիթն ասեց.

—Դու հոգա կեցի. իրա տեղու հարթերուն իշ. ես կ'երթամ զմիկրարանէք կը գարձամ—։

Ու բնկաւ հարթերու հետն ու գնաց, ասեց զրանէք գնաց էրի մի գուռ, ու կայնաւ։ Դաւիթ հոգի մէկ ձէ՝ գնաց էրի մի գուռ, ու կայնաւ։ Դաւիթ հոգի մէկ ձէ՝ դամ բանց. տարան թաղաւ վերը ըզ գեւերուն. (Իմաստ որ Գրիգորան ձէն բնկաւ գժոխք ու տառնէք խլոգրան)։ Էզ հրամիներու մեծ գերդ լանց, ասեց.

—Գիրք, ըզի Դաւիթ Արամէլիքի ապէն է. Եկէք խզմար էրէք որ չապնէ զմիզի—։

Մէկ մէկ դուռ էրան, ու Դաւիթ մէկ մէկ կօպակ զարկից, ու քառասունի զլուխ լէ գնայ, ու ջանդակ մնայ. զոր քառասունի ականջէ կորից ու տարաւ էրի ետո քարու մի տակ պահից։ Դաւիթ զկօպակ ոգմըցուց 'ի զուռ, ու մտաւ էրի մէջ, տեսաւ որ գօրն մի ոկի է, մէկ արծաթի. աշխարքի մալ ու տօլվար. քանի որ ուր պատ մեռեր է, ըզունք ասերուքեն էրած են, ու լցած էզ էր։ Դուռ մի բացից, որ ձիու քուռակ մի կապուկ էր յինք։ Ինք ու յինք դուռուրվիս եկաւ, ու ասից.— Փեռի, էկա մալ ըմէն քըզի, ու էկա ջանսուվար ընձի. կ'էսաս տաբ, չա էսաւ զքըզի լէ կը հատամ էկունց—։

Հեզմ լէ ինք ուր զլխաւն կ'ասէ.

—Էս, մալ լէ քըզի, ջանսուվար լէ քըզի. ես ի՞նչ կ'էնեմ—։ Դարձաւ էշից որ քառասուն կանթէն պղինձ մի դրուկ էր օճախի վրէն, քառասուն հարթիկ լէ մէջ։ Զկօպակ կը մտաւ կանթեր ու կը վերցու. ջուր կը զարակէ ու հարթերու տաքեր լէ կը լլցց մէջ. կը շալէ ու կ'երթայ։ Սա ու էկաւ մտաւ ու ընկեր. ասից զընկեր ու զմնացած հարթեր ու դարձաւ էկաւ 'ի դրմիկ. կանչից զհարթերու տէրտանք ու բերից, ասից.

—Թէ որ իմ ապրար ճանկ մի հախ կարէք, վա՛յ վաւ էր ձեր ջանին։ Զրդա պղինձ լ' ծախէք. թող եղնի ձեր հարթերու տեղ—։

Ինք լէ Ջանից զուր հարթեր, ու կէսարին էկաւ տուն քեռի Թորոսին ասից.

—Քէլէ, սա քառասի Ջարի, ու երթանք մալ բերենք որ գա լէ ուտես ու քո եօթը պորտ լէ. յար յի՞ր ես ա՛ելնիս հարթիրած։

Ու առան զՋարէք ու գացին։ Գացին մտանցան էրին. քեռի Թորոս տեսաւ որ գեռեր բիծած են էրի զուռ, ուռա՛ծ են. եկած ամէկ քրնց Գոզ բրաբ։ Փեռի Թորոս

վախենալուն պրծուց զուր ֆորֆե մրկել ֆորեցներուց, ու փախաւ։

Դաւիթն ասեց.

—Տեսէ՛ր, ես ըղուեց աղներուց չըմ փախի, զու ըղուեց մեռելներուց հոգի կը փախիս. ասեց, թէ չիս ուզուց, զարձի քու եանե, պրլի ասկ իշէ, զըմբնաւ ալանջներ ըլեր եմ հոգի— ։

Գեռի Թարաս տեսաւ, ու զարձաւ առ զՋորեւասն ու մաւ ելէր. ինչ կէր չկէր ժողվեցին, զրեռներ բռնեցին։

Ասեց.

—Գեռի Թարաս, իզա մալ բանէն քըզի, ու իզա ջանուվար ընձի. կ'իսաս՝ ասը. չիս խաս՝ զքըզի լէ կը հանաւ իզուեց— ։

Ասեց.

—Լաս, մալ լէ քըզի, ու ջանուվար լէ քըզի. ես ինչ կ'էնեմ— ։ Թախրիր ասեց քեռաւ բերնից, ու էրաւ հեծաւ զբուռակ, խաս կ'ինաց, մէկ կ'երթայ զինաւ, մէկ կ'երթայ զիրաց։ (Բուռակ չէ. դիլ իրան բարիձ օրնաց բուռակի զորեմեն)։

Հրեն մալով բանալով էկան 'ի Հասան։ Դաւիթ զաւ ազէկ բաղէ մի, ու բեկաւ արաւեր ներներ կ'էնէր։ Էլ հարթեր թարեցց։

Օրերուց մէկ եկաւ ազբարի մ' արաւ հանդրաւաւ, որ եօթ գլխաց գուլիաբ ունի, ու եօթ կարի կարեկ, զչարան ասեց. ինաց երեք։ Մէկ եկաւ ֆաւաբ բերեց ազբաւ հարարուն, ասեց.

—Բա ասն ասրի. էլի զնաւ արաւաց երեւան. զիշեր կ'իզաց զէն երեք կարին լէ կ'ասրէ— ։

Հարարն էր, ասաւաւն ըն զլխաց ֆաւ արօթ քանկ կ'էնէ. ու կ'երթայ կ'ուշ զարան ասրեր է։ Մէկէլ կը տեսնէ. էնայ որ զաւթի՝ բաղէն 'ի ձեռք, հեծաւ զբուռակն, էնայ որ զաւթի՝ բաղէն 'ի ձեռք,

կուն։ Հարցուն ըստ սեզ սնեմեց Դաւիթն, ու ասեց.

—Դու Աստծուց ընկի չը՞ս վախենայ. դու վըր իմ կրնկին ես կարիձ. եօթ նիզակ ունիմ, եօթ կրակ կրնկ չարան սեներեր ես, մանցեր է երեք. Կարիձ ես, գնա գը՞ս պատրաստ մուրքն առ, որ Ծծմակայ գլխէն կ'երթայ հար ի Սեզանատրաս գօտին՝ գալիքեր է Մարամէլիք, ու կ'ուտէ. գնա զէն առ։ Վըր ընձի՞ ես կարիձ —։

Ասեց.

—Հարար, մ՚անցնի ընձիկ. առ բուռ մը ասկի· գը՞ս խղարեն էրէ—։ Ու զարկեց գրպանէն։

Խօշայ Դաւիթն էր, ասեց.

—Թեռի Թարաս, էլի գիմ պատրաստ կուրզն ու հեմալ տուր ընձի, որ կ'երթամ կռիւ. գիմ պատրաստ մուլք խրկա՞ կ'ուտեն, դուք ընձի չը՞ք ասե—։

Էրաւ քեռի Թարաս գնաց մօտ Յառնէլիգին, ուզեց գուր պատրաստ կուրզն ու հեմալ։

Յառնէլիգին չասեց։ Հերմ՚ լէ գարձուց, ու ասեց.

—Կ՚խաստ՝ տուր, չը՞ս խաստ՝ կ՚խզամ կը մարմնեմ, գլուխդ կ'երթայ, ջանդակդ կը մնայ—։

Յեռնէլիգին վախուն տուեց ուր պատրաստ կուրզ ու հեմալ, ու քեռի Թարաս բերեց տուեց Դաւիթին։

Էզ գիշեր Դաւիթ քնաւ, սնաւ երազ. առաւ բառաւն երինջ ու գնաց վըր սրբ բանձրիկ Մարմեռկայ. մտաղեց գերինջներն ու լոգցաւ մէջ արաւնին. չատ լաց ու աղաչաց Աստծու երեսն ու վի. իչաւ Աստծու ուրան տուրբ նշան մի՝ ու ասեցր մի. (ու հիմայ լէ ըն տուրբ նշան՝ հանդէ՝ ի գաւառ Զօրկայ տուն.) հարբուրեց գուրբ նշան, գրեց աչ ծոցքի բարաձ. ու ասեցր լէ գրեց ձախ ծոցք։

ԺԷ.

Էջ Մարամէլիք լսեց որ Աբրամէլիքի ազէն հասեր է, ու էլ կ'խզայ ուր վրէն գրիս, ուրան քարանձից է խօլ բաւին էլաւ առաւ զուր ապգար, էկաւ որ ոչ զէր 'ի Մարամիուկ, Դաւիթի վրէն. անուս որ կրնիկիք կայնած են Ճամբու վրէն, ասեց ընուց.

—Զլոզի պար ասէք, խաղցէք. չուր 'ի ես խրատ—։ Ասեցին.

—Մենք զի՞նչ ասենք ու խաղանք. չէ չը՞նք գիտաց թէ զի՞նչ ասենք—։

Խօլ բաւին ուրանց ասեց.

«Դարձ կրնիկիք էրկանք ապան,

«Երկէն կրնիկիք զուզանիր բառնան.

«Մեր խօլ բաւին զացեր Սասուն 'ի բան,

«Մուզակ եղներ բերէ լրծան.

«Զկարմիր կոմեր բերէ կլեման,

«Դարան բոլ կը չենենք եզ ու չորեման»։

Մէկէ կ'լէչ որ կնիկիք ուրանց զլոզի կ'ասեն ու կը խաղան։ Ընանք թ կ'ասենն զարգար կ'էգան ու կը ա-գուին Մարամիուկաց բակ։

Էջ Մարամիուկաց երեցու ազջիկն է աչք կայ Դաւիթի հետ. երեցու ազջիկ էկաւ խաբար բերեց Դաւիթին, ու ասեց.

—Դաւիթ, խուրբան զլուզ ու արեուզ. էլի անս ինչ խրատ ազգար է եկի բանի մէջ, անեմի ազգարեն—։ Երեցու ազջիկն ասեց, գնաց նստուն, ու գան զլուկիսակ քաշեց։

Դաւիթ թրաւաւ էրաւ, ու ասեց՝ «Ես հաց գինի,

տէր կենդանի». ու բռնեց գաղթի մարդկանց հրամանը զգիտեր, մարմնեց, ջանդակ գնաց պատեց դուռս, ու զուխս մնաց բանկին մէջ։ Բռնեց զհոլ բաճին լէ, քանկեց գանկէք ու շարեց 'ի ճանկաս. ու զմզրադ լէ էրեց քրնց շուն խառուն, կոխեց վզէց, ու ասեց.

—Դէ՛ գնա ջուաբ տար Մարամէլիքին. ուրուն մարդ կայ՝ թէզ գամէ, չուրի ես խգամ—։

Հոլ բաճին հազմ՝ լէ էկաւ մէջ ըզ կընկանուց. հազմ՝ էր կ'ասէն ու կը խաղէն։ Կենկան մէնկն ասեց.

—«Հոլ բաճի ջան, Հոլ բաճի։
«Դգա զիկն գացիր քրնց զէլ գազան,
«Ընդիկն էկար քրնց շուն վազան.
«Մզրադդ է վիզդ քրնց շուն խառուն,
«Բեանդ է բաց քրնց պառուհան.
«Բերնէդ կ'երթայ քրնց չոբկի տրկի թան.
«Ծանձիր վրէն կապած գարուն»—։

Հոլ բաճին ասեց.

—«Տօ չընացած, զէլ անգամ,
«Ես գիցայ թէ Սասուն գաչա ու գուրան էր.
«Ձր գիցայ թէ քար ու քար ու կապան էր.
«Ընդ ճրժեր որ դա էն էլած գիւանական էն։
«Ուրանց նեա կայ քրնց ձիթիրցի գերան,
«Որ կը գարկեն, բերան կը բացուէր քրնց պառուհան.
«Ընդ մանկրէք որ հետս էր, ժողովուն լցուան 'ի Խարտան։
«Գարուն որ ջուրն էրա, կը ժողվէ, բերէ ճամ ու էրար արտապան.
«Ընդ ժամանակ ձրգի բոլ չիմէք կայ ու չորթան»—։

Բայց անգամ Դաւիթ էլաւ խրատ էրնց գնաց Մարամէլիքի վրէն. էկաւ որ՝ անպիտ ապտար ժաղեր են, ու նստեր Սեղանարդու գառին։ Դաւիթ ասեց.

—Ախար եղնի, չարի ես կանուչ կարմիր չատրի տակ եօթն օր բըրնձ բան չուտեմ, կոխ չէնեմ—։

Էս անգամ ըդ տեղէն Դաւիթ գարկեց գնաց արեւպաց գիէն Ֆրբլաւ էկաւ, էկաւ ու չատրի գէմ կայնաւ։ Ճերոր ըդ ապտար տեսաւ զրդ ձիւար, զանգոյ բանեց ու վախեցաւ։ Մէլիք հարցուց.

—Դու ինչ մարդ ես—։

Ասեց Դաւիթ.

—Ես արեւպաց թագաւորի տղէն եմ. էկեր եմ ձըզի յոգ—։

Մէլիք չատր գարկեց. եօթն օր հրամրաց հաց կերան. վըր ուզենին էլաւ գուբ ձին հեծաւ, երկու մեյրանի գնաց էկաւ, ասեց.

—Էլի՛, որ ես էկեր եմ քո վրէն կոխ. յար յեր գու ուտես զիմ պատրաւ մոլի—։

Կռիւ կցեցին։ Դաւիթ կանչեց «հացն ու գինին, ախր կենդանին»։

Աղա՛, քեռի Թորոս բաներ է զրդունց կոխ, քաշեր է մէկ բարդի ծառ, գրեր է վըր բիջին, ու էկաւ։ Ինք կայներ է ձուրաւ գլխուն, ու ըդունք ձուրաւ մէջ կոխ կ'էնեն։ Որն որ կը փախի վեր կ'ելնէ. Դաւիթ կը բռնայ, —Քեռի Թորոս, գու ձգի, ես ձգիմ—։

Ապտար կայնան ու դաւա էրնցին իրէ՝ «Լաղրամ է, որ մինակ գուք երկուս կ'բռաէք, որն որ զոր կ'ելնի, իրոգ կլոխ էնոր եղնի»։

Էն կ'ասէ՝ գու ասա ես գարկեմ. էն կ'ասէ՝ գու։ Շուրաս կացին որ պատիկ ապրէր Դաւիթ հասի։

Դաւիթ քաշեց գիսալիսաց 'ի գլուխ. բանեց գաւրբ

Նշան խաղալու ասել, ու [illegible] Մարամէլի՛ք երեք անգամ ճամբայ մեկնում, ու [illegible] էկու կուրդ մի զարկեց ու ասեց.— «Հոգ ես, հոգ [illegible]»— [illegible].

Դաւիթն ասեց.

—Հաւատամ խոստմանդ բանձրիկ Մարամէլ. սուրբ նշան, ես հրամայ եմ՝ քեզց կտնուց կարմիր չատրի ասել բրդեն վրա կ'ուտեմ»— :

Դաւիթ լէ իրեք անգամ — «Հաւատամ խոստմանդեմ» ասեց :

Իրա անգամ դար եկու նստերուն Մարամէլիքին : Մարամէլի՛ք հընգաւ, կայնաւ, չըր նստի : Ամբոխ մեղրբեցին գինի՛ք : Էկու գիալան վըր գլխուն ու նստաւ : Իրա անգամ Մարամէլիքի մամ մեղրեց ու ասեց.

—Դաւիթ, որբան գլխուդ արեւուդ. չէ՛ էդ լէ քա ապրէրն է. մի՛ զարկի, խնդճ է—.

Ասեց Դաւիթ.

—Հէ՛յ անգամ, չուրի հրամայ որ էդ կը զարկէր, հոլի չըր ասի՝ քա ապրեր է : Բրէ՛, ըզ աւա խելոզ եղնի : Մէկ դըրբ խելոզ եղնի Ասածու խաբար. մէկ լէ՝ քա խաբար. ըմա զամ եսի դրբ կը զարկեմ, ես կը մեռնի, ես կը ճնայ— :

Գնաց էկու կուրդ մի զարկեց. եսի գազ ի գետին տարաւ զՄարամէլիք : Ու գնաց գավթեց զՄըրբ, ու նստաւ թագաւորի բախտ :

Էդի հոգ ճնաց :

2.

Գաղզուանու Ամիրին ազջիկ մի կայ, անուն Խոնդզուզ խանում. ըզի լսեց Դաւիթի զօրեղութիւն. հարց տուեց աշոգի մ'ու ասեց.

—Գնա զամ գոլատանք էրա Դաւիթին. Բիլիմ իրայ հոգա, զիրար առնենք— :

Աշոտն էր երբ գնաց ի Սասուն, գիտէր որ՝ Դաւիթն ի Սասուն էր։ Էկաւ ու էրաւ Ցռանէգու բերդ, գիտէր թէ Դաւիթն է բնակ Նասուի։ Նստաւ դամ էրեց Ցռանէգուն։ Ցռանէգին ասեց.

—Գիգի՛, ելէք զըղի ծեծէք էրէք դուրս. էգի էկեր է զիմ՝ աղջէր խաբէ տանի—։

Ծեծեցին ու տարան ձոր մի զըղ աշոտ վըր ճամբուն թաղեցին։ Իրիկուան հօտրշներ զուրանց եկներ հեծած են կ'իգան գեղ. մէկի եզ խրտաւ, հօտից պատաւ վրաէն. ոլորգան գուան գաշոտ։

Աշոտ լաց ու աղաչաց ըզ հօտրշներուց. ու հարցուց.
—Էդ օրն է Նասուի մէջ էգա բերդին—

Հօտրշներ ասեցին թէ՝— Էդի Ցռանէգին է. Դաւիթ հանդ է Մրարը—։

Էրաւ աշոտ ոկի մի տուեց հօտրշներուն. հօտրշներ գամեցին գուր դամբուռի կոտրատնք տուեցին ուրան ճամբէն ցըցուցին, ու աշոտ գէմ էրեց ի Մրարը. գնաց գխանրմի հիմաթն էրեց Դաւիթին. Դաւիթ շատ բիզիє —բաշխիչ— տուեց ըզ աշոտին. ու ասեց.

—Դու գնա, ես կ'իգամ—։

Աշոտն էկաւ Ռանդուդ խանրմին ասեց։

Դաւիթ էլ Մրարայ էրաւ չիտակ էկաւ ի Սասուն։ Սասնու էկաւ հատաւ ի Ծրծմակայ քիմ, տեսաւ որ գութան մի վըր ճամբուն էր, արձիկց գտաւար, էրեց գէն, բռնեց զգրնջի, հեծաւ գձին, խոտ գիէն կը քաշէր զգութան կը հանէր Սարու գրի՛խ, ու ընդէն քաշէր բերեր ցած, ու ըզ հրմայ Սեւ տարու գլուխնը վի գլխիրաւ էկաւ վըր Մառնիկ գեղի հեսին։ Էկաւ տեսաւ որ գըմէշ մի պրծեր է էկեւ ճամբու վրէն ու թրրքեր է։ Ընդուր թրիք կը տեսնայ, կ'ասէ.

—Էնձի թ՝որ զաւակ մ՝եղնի՝ ըզուր թերքոյկցն է. չ՝եղնի՝ ըզուր թերքոյկցն է—։

Տեսաւ զրմէշ մի տղի մէջէն էրաւ։ Դաւթի՝ որ հրաշ-քայ բան ըսկի չըր տեսէ, քաշեց զկուրցն ու կայնաւ որ զրմշուն զարկէր։ Մէկ հատոյ ընդիէն էկաւ. ու զրմշուն կը բնգրեր։ Դաւթի զկցաւ խըչ ուրուն կը բնգրէ, ասեց.

—Լաւ, ես քեզ ի՞նչ եմ էրեւ, որ ընձի կը բնգրես—։

Հոտարն ասեց.

—Հրդ քրզի ոգն է, ապրէր զու Սատանա ծուռն ես. զու տանիս չըս տեսեր ես. ես իմ զրմշուն կ՝ասեմ—։

Ասեց.

—Լաւ, հարի՝ կը զրզես, ամօթ բան է. ես հրաշք բան չըմ տեսեր. ընդուր թեզ չատ կայ ձրր երկիր—։

Հոտարն ասեց.— Սրի քրզի նշանեց տամ—։

Գացին Սազուտոյ դաշտ, որ բնտեր զուխան մի զամբչներով լծեր են ու կը քշեն։ Էկաւ տեսաւ որ զամբչուն շուքուց զուրանց բեզուն թարեր են զուրս ու զուխան կը քաշեն. Դաւթի խնդճ էկաւ ըզուեց վրէն. ար-ձրկեց զզամչուանք ու տարաւ գոլ. ու մանձկարն ու անիծեց ըզուր։

Ասեց Դաւթի.

— Մանձկար, մ՝անիծե զիս. զրդ զուխանի զրնջիլ տուր իմ ձեռք—։ Բռնեց զզրնջիլ ու քաշեց. մանձկար կայնաւ վրէն՝ ինն փութ զրվրցուց զզուխան։

Հոտարն ասեց Դաւթիին.

—Ըզի քու հրնար չէ, ինչի ձիւռ վրաւէն, քաշէ տեսնենք. քու հրնարն է թէ չէ քու ձիւռն—։

Ինչաւ, տասն փութ լէ առուց ձիւռ քաշեց։

Ըս անգամ մանձկարն ասեց.

— Դաւթի, ղուրբան քրզի. կէս օր է, հատ հաց կն ու հար գնա—։

Դաւիթն ասեց.

— Չէ, ես կ'երթամ. թող հաց ձրի ձեր ուտեն. ես ուտեմ՝ ուրանց բան չենայ— : Ախր հասաւ։

Ու յերբոր հաց պրեցին, ինչ պրիր հաց էր ժողվեց ու մէկ հաց պրեց գրատէք ու պրեց բերան։

Հօրորդն ասեց.

—Երանե՛ն, եկէք վախէք, էգի մարդ կ'ուտէ հաց— :

Դաւիթն ասեց.

— Լաւ, ճրիբա՛ր գաւիան քաչոր հաց կ'ուտէ. ինչ կ'էնէ— :

Ու էրաւ թող տեղէն խրաս էրեց Խանդուզ խանիրմի ու գնաց :

Ը.

Գնաց Խանդուզ խանիրմի խանի դուռ. (ընտեղն է որ ամէն ուզիմներ կ'իրան կ'ինչնեն). էգ լէ գնաց որ մարդ դուռ մէկ՝ բօրուզ մի ձեռք՝ կրչներ է դուռ : Դաւիթ հարցուց ըղուր.

—Տարդա՛, քու ունուն ինչ որի էնէ— :

Ասեց.

—Իմ ունուն Գորգիզ է :

Դաւիթն ասեց.

—Գորգիզ, ես Դաւիթն եմ. յերբոր ես Խանդուզ խանիրմի ասաց, զքեզի կ'էնեմ ընձի քաւոր—.

Իրա ասեցաւ ասեց.

—Քաւո՛ր Գորգիզ, ո՛ր կաց ներս— :

Ասեց.

—Ճրիրգանն Խրատարան, Հրմրա Լաւաց վանիրեվրբնեան ուզիմներն են էկի— :

Ասեց.

—Չամ ձեն քաչ կրաղ դա— : Քաչեց կրաղեց :

Հարցուց.

—Իգա՞ Ինչ բօխուզ է գրած են քո ձեռք. ասեց, հրամ իչեմ— : Ու ձեռքէն առեց գբօխուզ ու խարեց. ու գրա հրչայ կ'երթար . . . :

Ու ասեց .

—Բաւար Գօրգիզ, ներա էրթանք, էնենք կեր ու խում— :

Դաւթի դառաւ, թարչուկ ու ուռօթի է. մէկ մէկ կիթայ գինի կը վերուն ըն մարդեր ու կ'խառն Դաւթին. Դաւթի լ չիրնայ համբերէ, հրամա կը վերու գգինու ուչարը ու գրանէն լ կը խմէ. ու կասէ .—Դէ, ասէք Ամուչ եղաւ— :

Գինին գ'Դաւթայ վերուց, ու գ'Դաւթի տարաւ : Յետոյ Դաւթի հրամա կ'եղնի, ու գինուց գրուխ կը ցածցու գնանի վրէն, ըն մարդեր զուրանց թերեր կը քաշեն որ գարկեն. ու յետոյ գրուխ վի կը վերու, գթերեր կը գնեն ուրանց չարի տակ :

Հերմ՞ լ է որ հրամայ եղաւ, բաւար Գօրգիզ կանչեց.

—Ամենէր Դաւթի, հարի փառաւոր է, վրաւոր չէ— :

Դաւթի յետոյ բանց, ասեց. —Գինի գրուռ բռնէ— :

Հոս ըլ մարդեր էրան ու փախան, ամէկ չրթի մի գարկեցին Գօրգիզին ու փախան :

Ու Դաւթի դար կանչեց գ'Գօրգիզ. հարցուց գնանուց խանիրմ թէ՝ —Յաւր ու�՞ան— :

Գօրգիզն ասեց .

—Նաս բաղչեն : Լաւ ուրթամ է, բան ջառեա ուր ուչեն է. ու բան լ՝ նուրեն է. բաւր կ'երթանք տեսնանք— :

Գացին ուրան բաղչի արանի ու կայնան Դաւթին ու Գօրգիզ : Զարեմ մէկ մէկ ընցան. էկաւ նանդուց խանիրմ : Զեռք թարեց Դաւթի խանդուց խանիրմի վրէ՝

ու երեք պապ առեց խանութից։ Խանութ չխօսաց։ Հերմ՝ լէ, ու Խանդուդ բռնեց զԴաւթի փողպատ, զարկեց 'ի պատ, արուն թափեց քթէն։ Հէրատաւ Դաւթի։

Ու ըդ տեղէն դարձաւ խուտ ուր տուրբ Նշանին, ու ձիուն, որ հեծնի։ Ու ասեց։

—Բաւոր Գօրգիզ, քաշէ զիմ ձին, որ աւրեմ զկա քաղաք—։

Գօրգիզ աղաչանք էրէց թէ,—Կը խնդրեմ քենէ, իգա վախք թէզ ճնայ, մութն է, լուսուն. լուսուն էլի, աւրէ ու գնա—։

Դաւթի լէ իր հէրանց պատկեր է վէր մոնճքին. էլ քուն լէ չառնի, թէ՝ յանք կ'եղնի որ լուսնայ, ես երեմ աւրեմ զկա քաղաք ու երթամ։

Խանդուն խանութ լէ բաղչի մէջ սեյրան կ'էնէ. բա-փալ ջառեն էկաւ ասեց.

—Սեւ սեյրան էկեւ քա վրէն. Դաւթի հանդէ ամկայ զքա պատու քաղաք կ'աւրէ ու կ'երթայ—։

Կապեցին զուրանց բոյչեն ու գարձան. ու չխառկ էկան խանի դուռ զարկեցին որ բանան։

Դաւթին ասեց.

—Ոնհա, ոնհա, ըդ ինչ արպզ են իգա քաղքցի. պիրչին էնեւ յար աւրատուն, կ'ասեն ամկայ էլի աւրէ ու գինայ—։

Գօրգիզն էլաւ տեսաւ, գարձաւ Դաւթին ասեց.

—Ըզուն քոյ են, կուչալ չեն—։ Դուռ բացեցին։

Խանդուզն եկաւ մօտ Դաւթի։ Խանդուզն ասեց.

—Դաւթի, դու պապ մի առար քա ճամբու խաբար համար։ Մէկ լէ առար քա խաբրի համար։ Մէկ լէ առար Աստծու խաբրու համար։ Չէ՞ելի պապն հօրի՞ առար։ Դու քա պապու կարիճն ես, ես իմ պապուն։ Աստծ են. Դաղջիկն ա՛ռ եզգիտուց, որ տէն եզնի քեռխատն։ Աբչ,

Շրբրգան Խորասանեան, Լօրդ Հրմզայ վանիլիվեանը գրո՞ւխն ես բերե՛ր, որ էլ էլի պարդ կ՚առնես իմ մօտէն —։

Իրա անդամ Դաւիթ կանգնաւ, ու ասեց.

—Զուլֆի հմայ է, բուռն ես կ՚երթամ գլուխդ գրուխ կը բերեմ քրզի —, ու ասեց.— Ես հանդէ կ՚երթամ. եւ զաւ որ ընդունք իմ վրէն զօր եղան, թէ գիս պանեցին, թը դու գրա Աստուած կը սիրես, որ գիմ ջանդակ ճանչցի, վրը իմ աջ թեւին մէջ խաչ մի կայ, ճանչցի, վերու, բի, որ, պահէ—։

Դաւիթն էր, էրաւ ընկաւ ճամբին. վանիլիվանին տեսան որ ձիաւոր մի ընդառաջ կ՚եկայ. ձիաւ բօզ երկինք կ՚երթի։ Ասեցին.

—Էդ ձիաւոր կռուի համար կ՚եկայ. չգիտնք ըլի Սրգօյի (սուրբ Սարգսի) ջարդերբուցն է —։Կանչեցին հարցուցին.

—Ա՛յ մարդ, դու ի՞նչ մարդ ես, յուռուսայ կ՚եգաս։ Ձընք գինայ դու գիանդուդ խանիմ կը ճանչնա՞ս. գրդա մանիկ չի՛ս կռնայ հատաւ ուրան —։

Դաւիթն ասեց.

—Աղէկ կը ճանչնամ, ըմա ես էկէր եմ որ ձրը գրուխ տանէմ Խանդուզին. ես չըմ էկի մանիկ տանելու —։

Էդ Շրբրգան Խորասանեանի վէրին ունք (յօնք) էնքան էր կախուի, որ էկեր էր հատ վրը սրբաին. ու ջանգալով կապեր էր ու գարկի եանանց վրը պատեին։

Էն մրկէլ Լօրդ Հրմզայ վանիլիվանի ներքեւի մուրթ գգեան կ՚ուլէր ու կ՚երթէր։

Առան իրար Դաւիթն ու էդ երկու վանիլիվանի՝ կուրզ ու հիմալով, օր մի յար իրիկուն։ Դաւիթ կանչեց. — «Եա՛ հաւատամ խոստմանիմ բանձրիկ Մարիամուկ սուրբ Նշան, Յիսուս որդի դու օգնական» —, ու գարկեց գերկուսի գրուխ լէ կտրեց, ու գերկուսի բրշամ լէ

կապից յիրար ու խուրջին առա թաթից վրը բարմեն. ու ընդունց լեզուն կախուած՝ գլեսին գուբինի ախոռ առա կը վարէր։ Բերնից զրգունց գլխներ, էկաւ ճամբու կէս, տեսաւ որ մէկ ձիաւոր մէջ երկինք մէջ գետին խառ կ'իջաց ընդէն, կանչեց վրը Դաւթին.

—Հօ՜՝՝, գքրգի քո վախտին հազիր պահէ. Շրրգան հարամարան, Լօռա Հրմզայ փանիլիրնին ու ռաս էկե— Պառնկի բարեն առաւ Դաւթից, կուրգ մի գարկից։ Դաւթի գրաւի գարտակից։ Կուրգն առաւ ձիաւ գանդուն տարաւ գետին։

Դաւթի մէկ լ չմոռաւ վրը բամբին, ասեց, — «Եա հայն ու գինի, տէր կենդանի»—։ Չկուրգ տարաւ որ գարկէր գլխուն, ըդի գնաւ, ծամեր թափաւ առջեւս. Դաւթի տեսաւ ու ճանչցաւ որ հառնդուն խանիրն էր, ու էլ խրդրեց փոխեր էր էկե Դաւթի առէջ։ Դաւթի ասեց.

—Դէլ անդգամ, գրուխս կ'իջաց որ կուրգ մի գարկիմ գքրգի խառամ գետնի տակ. ըդիկ երկու հեզ եղաւ, որ բեցամուս կ'էնես գիս—։

Առան գիրար ու գարձան հառնդուդի քարաք, ու էկան իջան։ Իրա անդամ կանչեցին գհառնդուդ խանիրմի արաց։

Դաւթի ասեց.

—Բա ազիկ չէ՞ս խառ թեզի—։

Պառն ասեց.— Չըմ խառ։ Թէ կ'առնես ու կը ցնաս հարա, կ'խառամ. թէ կ'երթաս՝ չըմ խառ։ Հարի, խի դուռանի չառ են, կ'ուրեն գիմ քարաք—։

Դաւթի լ ասեց.— Կ'առնեմ ցնամ հարա. չըմ առնի երթաց—։

Էրրա վրէն՝ բերեցին ասեցին, գուրանց արամին էրեցին, ու եղեն որ եօթ գիշեր հարսանիք էր։

Ը.

Մէկ ժամուակ յիւք ընցաւ. իւն ամիս, իւն օր, իւն սրնաք որ թրմաւ, Սատանայ ուրանց ապէ մի տուեց։

Դաւիթն ասեց Խանդուզ խանիմին.

— Թէ որ ըզ ապէն ընձէնց է՝ ուր վրէն նշան մի, զօրուխնեն մի ա՛նգնի — ։ Բերեցին զարդէն խանդաթ էրեցին, ու բերեցին զդուխնի գրնչիլ պրնդի տեղ փոխեցին վրը ապրին. ապրէն էր՝ յերոր լաց ու ճերակաց մէջ ճզարին, ըզուր վրաւ փոխուէ գրնչիլ կուար կուար եղաւ։ Զուղաք գնաց Դաւիթն թէ,

—Տղէն լաւ ապրայ է. զգրնչիլ կոլբանց. բան ուր մէկ ձեռք սաղաս է, խրխուէ է, ու մարդ չկրնայ բանայ զաւր ձեռք — ։

Էկաւ Դաւիթ նստաւ, ու զմատանի ձեռք մատեց ու բացեց. տեսաւ որ գուլանք մի արուն ուր ձեռքս մէջն էր. ասեց

— Հայ, հայ... զայնաբաք արեր է կամ մի արուն, գրեր է ուր ձեռքս մէջ։ Թ՝որ ըլի ինայ, ըզուր մատէն զարմանալի բան ա՛եղնի — ։

Բերեցին զարդէն լ. կնքեցին, ու գտնուն գրեցին՝ ՄՀԷՐ։

Ինայ ժամ մ՝ու ժամանակ մի, ապէն մեծցաւ Դաւիթ էրաւ զարէն թողեց ի Դարզաւան տար ուր մեծ պրաց ու ճոչիկ. ու առաւ զԽանդուզ խանիմն ու խլաս էրեց ի Սասուն։ Խրամցէք լ ազգար ժողվեցին ու պատան կապեցին ուր գէմ, ու սկիզբով մարդարխա չինեցին, կրիս կցեցին։ Խանդուզ խանիմ զմրզրիմ սրբուզը կը զարկէր՝ զպատան կը քանէր, ու գանգիր կը թալէր երկու սնարաւն ճամբայ։ Դաւիթ լ կը չարդէր զարդար ու կնրթէր։ Դարձաւ Դաւիթն ասեց.

— Խրախճի՛ք, զա՛ք ինչ բնեմուս մարդ է՛ք որ արգի դէմ կռիւ կ'էնէ՛ք. թողէ՛ք զիմ արդ ասնիմ Սասուն, ու հրամա՛յ իզամ կռուիմ— : Ու ըղունք չհասկցան :— Որ հմա է, ասեցին, զէ երդվիցի՛ք քո ծոցի սուրբ նշան, որ ասանք— :

Դաւիթ լ ձեռք զարկեց վրր ամեղրին՝ որ ուր խնքով զանդը ա՛երդուեր, ձեռք առ սուրբ նշանին : Ու սուրբ նշանի հաւատար լ էն էր՝ որ զինք պիտի չերզուքնէր :

Ու Դաւիթ առաւ զիանդուդ ու տարաւ ի Սասնոյ բերդ :

Ձեռք մտուց ի ծոցք, տեսաւ որ սուրբ նշան էր ընկի ին բարաձի ծոցք, ու ինք զէն էր երդուցի : Ասեց.

— Էլ իմ բան բարայ է, երթամ լ բոշ, չերթամ լ : Ըմա ախր ա՛երթամ— :

Զարկեց էկաւ ի կռիւ, ու Խրախճիք զընի նեղ լծեցին : Զին լարեաւ ի Զրդուրոյ շամբ, մէջ տրին. վարհասրի ըղ տրի մէջէն խրդաւ էկաւ Լօխոյոյ Ջրի վրէն :

Էն վախտին որ Սրամէլիք սաղ էր, Սրամէլիք եկեր էր Իրուսիմ աղի տուն, ու զօրով զացեր էր էղ աղի գնակոյ մօտ, ու էղ գնակոյ տուն լ՝ Շրմշրամ խանրամ էր. ու ըղուր մօտէն եղեր էր ազջիկ մի, որ էն լ՝ ըղունց ազգէն էր. էղ լ՝ շատ հաւատրով էր : Հա՛ ըղ ազջիկն էր տեր մէկ նեռ ու ազեղ, եկեր էր ըղ տեղ ու վրրերու մէջ խաղրդուեր էր : Դաւիթ ըղ Լօխոյոյ Ջրի մէջ կը լոգնէր. ըղ ազջիկ զոգուէ նեռ մի զարկեց Դաւիթի գլուխ. Դաւիթ էլաւ կոչնաւ ու բոլոց. որ բոլոց՝ ձէն գնաց ի Սասուն. Զէնով Ոսան, Խորգանան, քեռի Թորոս, Ծնձրուտրրիք ու Ցառնէգին ժողվին զիրար : Զէնով Ոսան լ՝ Սասնոյ բոլոց.— Դաւիթ, մրնք էկանք— : Ու էկան Դաւիթի հաւարին : Դաւիթ լ՝ ըղ

Ջրի մէջ զուր ապրար ձէն լսեց։ Ըզուռք լէ էկան էր Ջրի խնչ. հասան Դաւիթին։ Դաւիթն ասեց.

—Զէնում Ովա՞ն, մենք որ բռնացեր ենք. ըլի ասու հրամայ չորցեր է. գաչէք զըղի գտէք—։

Գաչեցին գտան որ մէկ չինի աչքեր ապչիկին. բռնեց Դաւիթ՝ գոռք ղրեց վըր մէկ ասվուն, ու քաշեց ճըռաեց թաղեց ասրու տրկու գեղ. ու զըղ գեղի անուն դրեց ՃԼԻՏԻՍ ՃԱՊԿԻՍ։ Ու էր գեղ լէ յար հմկա յանդէ Զրզուրայ բերան, ու ասուն լէ՝ Ճապկիս։

Ու ըզուռք առին զ'Դաւիթ էլան ի Սասուն. չորս ասուր լըման՝ Դաւիթ մնում։

Էլան ըզոր ապրասանք շէր էրեցին, որ զլամբնի խուան Խանդուզին, ու ընդուր սաղուիթն ասեցին. խաղում լէ ասենց.— Հը՛յ հա՛ւ... Դաւիթից լաւ ես ա՞նգղում իզոնց հաւջայ...—։

Ծնճղասխրիին ասեց։

—«Խանդուզ խանիրմ, էր մրց, էր մրց,
Դաւիթ մրր, սարեվրն խոց»

Իզա անգամ Խանդուզն էլաւ բերդի գլխուն. ու յոնգցայ գինք թաղեց. ուր գլուխն ասաւ վըր քարին. ուր գլուխ ծակեց գքար, ու գլխու տեղ, Սասու էկա Հնիկ (Հսի) կորնկ կը լին գինք ու ծեծեն. ասնդի տեղ։ Ուր եօթ ձիւզ ծամի տեղ լէ՝ հմկայ կ'երեւայ, ու մկայ լէ ըզ ասնդ յանդ է բերդի առէջ։

Գ.

Գտան Դաւիթի ապրելդանք ու էկան վըր Խանդուզ Խանիրմին. ձեռ առեցին խանիրմի ձիծք որ կոխ կէր. Հրեղի որ ձիժ կէր։ Էլան ժողվեցին զերար, ասեցին.— Բրլեմ ինչ որ եզեր է, ըն տեղն—։ Ու գացին Հասան ի Գազգուան. ու տեղս Նասրին ասեցին.

—Մէր աղբար ու հարսին ոչ տեղ ճիժ կայ. ուր է—։
Ընդունք լէ ասեցին.
—Բան չկայ—։
Ընդ մարդիկ ասեցին թէ.
—Մէզի նշան կայ. մէր հարսն ծիծ կամի կէր—։
Մէկդունք ասեցին սուրա թէ,
—Ազջիկ մի ուր մօտից եկեր է, ու մնար է—։
Ընդունք լէ ասեցին.
—Մէր մնալիտուն նշան կայ. մէր մէկ տարեկան՝ մէկ չէնքով է. երկու տարեկան մէր երկու չէնքով է, ու հրեշայ—։ Էրան գային գերեզմիններն՝ որ ուրանց չէնքով գերեզման չկէր։ Զէնով Ոհան ասեց.

—Բերէք գկաչէք փամէք յիս, որ ես բռամ՝—։

Զմեր՝ մաղազա է չինած ի գեանի տակ. պռնտան է գրած վէր ուրան, ու գրէի գրած ի ներս։

Զէնով Ոհան փամեցին կաչով՝ ու բռաց. Մեր զուր ձէն հանցաս։ Մեր էրեց որ պէտ էլնէր. ճոչին ասեց. —Ընդ ձեր ջրնսի ձէն չէ. ճրժերն են ու դանիոլ-ներն են. ընդունց ձէնն է—։ Մեր երեք հոգ որ զձէն հանցաս, գարեց գդարգեն կուրեց էլաս զուրս։ Գարդէն գդարդէն կուրեց. լանգեն որ գարեց ասէի գարդին, ընդ ասաս մրեցին. մրեցէլ մրեցին. գեամ լ ջարդեց էլաս զուրս։

Տեսաս որ ուր հոգրանք հոգ են, ուր պաց հոգ չէ։ Հարցուց հոգրանց, որ Խրամեցիք զուր պաց ապառած են։ Լա՛ց, ու վէր քիմ ու բերին ընդաս գուռ։ Որ ընդաս վէր գեանին, ըստ հոգրպանք թամաս վրէն համ էրեցին չկրցան չտակեցին։

Մեր արասաք զգէանին էրեց հանդակ ու գնաց։ Իրեք օրն որ թրամաս, Մեր նոր չտակաս։ Հեծաս գարաս գուռակ, ու գնաց ի Խրամ, քար ու քանդ էրեց։ Հրաց կ'ասէ... ու կ'երեն Երամրամայ գրուխ, կ'իշկէ որ ծուխ կ'երեր. հարմ՝ լ կը գանէր։ Տեսաս որ արասակ մ'էր մանցի, զէն լ բանեց. գամէկ ասք կա-

պեց մէկ ծառ, ու գծաւեր թոպեց. գէր լէ հոմայ ապա-
հեց. Կրմեայ ծուխ ու մուխ կարեց։

Ու ըզ տեղէն իզիկ տուեց հաղրպաւեց, գացին ու-
բուեց տեղ. ու ինք գնաց Տոպաւն բրուբ։ Ու յարի մը-
կարէ կ'ասեն էն տեղն է, ու օմեռ լէ զուր ձին կը տես-
նուն, ու ըզուր ձու չեն օմեռ լէ քարուց կ'իգայ։

ժ.

Համբարձմուն գիշեր Մհերի էրի գուռ կը բացուի, ու
հրամանք չկայ որ երթայ. գետին գինք չմերու. ոտքեր ի
գետին կը ծրկի։

Օր մ' լէ, դեմերդեղ մի, Համբարձմուն գիշեր կը տես-
նայ որ Մհերի գուռ կը բացուի, դեմերդեղ կը մտնէ
ներս. Մհեր ըզուրենց կը հարցու թէ,

—Ի՞մայ զուք զաշխար կ'ուտէք—։

Էն լէ կ'ասէ.— Մեկքով—։

Կը մերու Մհեր ու կ'ասէ.

—Ձեր խելքն իմայ է. գէ զրպա ձու տարակ մերու
զար գլուխ—։

Դեմերդեղ իմայ էրեց, չկրցու մերուց. բերեց գձին
տարկին մտա, բերան բացեց. գձու գլուխ մտուց ինք,
ու գիկ թոպեց վեր ձու վզին. ու ձին բռնձրցուց
զգլուխ. ու դեմերդեղ քաշեց տարու ուր տեղ կտպեց.
ու ասեց.

—Ձեր խելք հրմբա է. մենք հրմբա կուտենք զաշխար—։

Ու դեմերդեղ հարցուց.

—Մհե՛ր, զու յի՞ր ա՞ելնես ըզ տեղէն—։

Էն լէ ասեց.

—Յերար ցորեն եղաւ քրեց արուծ, ու զարին եղաւ
քրեց մատուր մի. հրատա՞լ է հրամանք կայ որ էյնանք
իրա տեղէն—։

Երեք խնձար իշու յերիքուց. մէկն տարին, մէկ բա-
զին, մէկ լէ ալամ աշխարին։

ԲՐԴՈՒՃ ՄԸ

ՎԱՆԱՑ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՆԳԻՐ ԲԱՆԱՀԻՍՈՒԹԵՆԷՆ

ԱԽԱՓ ՄԵՆԻՆ (1)

Աւագ մկնիկ խաթուն աշմաղ կը՝ քաշէ վեր գլխուն կ՚երթայ։

Հոմիւ կու գայ դէմ՝ կ՚ասի՝

—Խէր էլնի, Աւագ մկնիկ, էգա ալայով դո՞ր կ՚երթաս։

—Խէր բարին վէրէգ էլնի, պիտի երթամ իրիկ անեմ։

—Գնա, Ասուած ռաստ բերի։

Կ՚երթայ կ՚երթայ, րէրուրիկ կու գայ դէմ՝ կ՚ասի՝

—Խէր էլնի, Աւագ մկնիկ, էգա ալայով դո՞ր կ՚երթաս։

—Խէր բարին վէրէգ էլնի՝ կ՚երթամ իրիկ անեմ։

—Գնա, Ասուած ռաստ բերի։

Կ՚երթայ կ՚երթայ, ծով կու գայ դէմ՝ կ՚ասի՝

—Խէր էլնի, Աւագ մկնիկ, էգա ալայով դո՞ր կ՚երթաս։

—Խէր բարին վէրէգ էլնի՝ կ՚երթամ իրիկ անեմ։

—Գնա, Ասուած ռաստ բերի։

---

(1) Սոքա հեռուզուելիքներն է Վկիկի խորուն բուռած մասալը որ Պօլսոյ պատուանք կը պատմեն՝ ի զրոսանս մանկանց։

Կ՚երթայ կ՚երթայ, անտագին սար կու գայ դէմ. կ՚ասէ.

—Խէր էլնի, Աւազ մկնիկ, էդա ալայով գո՞ր կ՚երթաս։

—Խէր բարին վէրէդ էլնի. կ՚երթամ իրիկ անեմ։

—Գնա, Աստուած ռաստ բէրի։

Կ՚երթայ կ՚երթայ, մէկ չինարի ծառ կու գայ դէմ. կ՚ասէ.

—Խէր էլնի, Աւազ մկնիկ, էդա ալայով գո՞ր կ՚երթաս։

—Խէր բարին վէրէդ էլնի. կ՚երթամ իրիկ անիմ։

—Գնա, Աստուած ռաստ բէրի։

Կ՚երթայ կ՚երթայ, անծեզ կրկչալէն կուգայ դէմ. կ՚ասէ.

—Խէր էլնի, Աւազ մկնիկ, էդա ալայով գո՞ր կ՚երթաս։

—Խէր բարին վէրէդ էլնի, կ՚երթամ իրիկ անեմ։

—Գնա, Աստուած ռաստ բէրի։

Կ՚երթայ կ՚երթայ, թագաւորու աղջըր կը թռնի կու գայ դէմ. կ՚ասէ.

—Խէր էլնի, Աւազ մկնիկ, էդա ալայով գո՞ր կերթաս։

—Խէր բարին վէրէդ էլնի. կ՚երթամ իրիկ անեմ։

—Արե ձիկ ա՛ռ։

—Ձիկ ինչո՞վ կը պախեմ։

—Կըտըցով։

Մէյմէկու կը խաւնեն. կ՚երթան, եօթն օր

եօթն գիշեր խարանիս կ'անեն, կը վառուեն։
Խարանիս կը պռծնեն. ագլոր կ'երթայ քնէն անելով դառուած ճարելու։ Աւաղ մկնիկն ի կը մտնի թոնէր որ թոնէր վառի, թոնէր կպի, մնացե մէջ թորուան վառե էլե ճժտիկ վժտիկ։
Ագլորն իրիկուն իկե տուն, տիսե որ Աւաղ մկնիկն ինկե թոնէրն էլէ ճժտիկ վժտիկ։ Գնացե կատար կտրե, կրամոխիր տուե վէր Գլխուն նստէ։
Անծեզն իրե, տեսաւ, ու ասաց.
—Ագլորիկ, դու ինչ՞ր կատարկտրիկ, մոխրաչափիկ։
—Ո՛ւյ. Ագլորիկ կատարկտրիկ մոխրաչափիկ, Աւաղ մկնիկն ինկէ թոնէրն էլէ ճժտիկ վժտիկ։
Անծեզն ի վեռուրներ կը թափէ, կ'երթայ նստի վէր ծառին։
Ծառիկն ասաց.
—Անծզիկ, դու ինչ՞ր թեւաթափիկ։
—Ո՛ւյ. Անծզիկ թեւաթափիկ, Ագլորիկ կատարկտրիկ մոխրաչափիկ, Աւաղ մկնիկն ինկէ թոնէրն էլէ ճժտիկ վժտիկ։
Ծառ կտրաւ ինկաւ վէր քարին։
Քարն ասաց.
—Ծառիկ, դու ինչ՞ր ճզակուտոր։
—Ո՛ւյ. ծառիկ ճզակուտոր, Անծզիկ թեւաթափիկ, Ագլորիկ կատարկտրիկ մոխրաչափիկ Աւաղ մկնիկն ինկէ թոնէրն էլէ ճժտիկ վժտիկ։
Քար գլորվաւ գնաց ինկաւ ծով։
Ծովն ասաց.
—Քարին, դու ինչ՞ր գլոր մլոր։

—Ո՜ւյ. քարիկ գլոր մլոր, ծառիկ ճղակուռ-տոր, Անծղիկ թեւաթափիկ, Ագլորիկ կատարկլորիկ մոխրաչափիկ, Աւաղ մկնիկն ինկե թոնէրն էլե ճժտիկ վժտիկ։

Ծոմն էր մէկէցմէկ բրոբաւ։

Բէրուրիկն ասաց.

—Ծոմիկ, դու հէ՞ր բրոր մրոր։

—Ո՜ւյ. ծոմիկ բրոր մրոր, քարիկ գլոր մլոր ծառիկ ճղակուռտոր, Անծղիկ թեւաթափիկ, Ագլորիկ կատարկլորիկ մոխրաչափիկ, Աւաղ մկնիկն ինկե թոնէրն էլե ճժտիկ վժտիկ։

Բէրուրիկն կթոց ի զարկ ուռին գնաց։

Հոմիւն իրե դէմն, ասաց.

—Բէրուրիկ, դու հէ՞ր կթոց ուռիկ։

—Ո՜ւյ. բէրուրիկ կթոց ուռիկ, ծոմիկ բրոր մրոր, քարիկ գլոր մլոր, ծառիկ ճղակուռտոր, Անծղիկ թեւաթափիկ, Ագլորիկ կատարկլորիկ մոխրաչափիկ, Աւաղ մկնիկն ինկե թոնէրն էլե ճժտիկ վժտիկ։

Հոմիւն որ լսեց, ոխչարն իթոց, գնաց։ Մաքին մկկալով իզկաւ իտեւ, դարձուց իրե. եօթ տակ պրտրատաւ ոխչրի բուլոր պտրտրեց, ասաց.

«Վէր Աւաղ մրկան կոզին.
«Վէր Աւաղ մրկան կոզին.
«Վէր Աւաղ մրկան կոզին.

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Կը հրաւիրեմ ընթերցողի ուշադրութիւնը այս վերջին Բրգուճին վրայ, որոյ նիւթը թէպէտ ըստ ինքեան չնչին, բայց բանահիւսութեան ճարտար ձեւը իւր յեղյեղումով և արուեստաւոր կապերով գեղեցիկ ու վայելուչ ոճ մը առած է շարադրութեան, միանգամայն և ներգաշնակ։

Որոնք հմտացած են այն հագնեցութեան որ ոը-պադրուած է արդէն երգարանաց մէջ.

«Եկէք տեսէք զի՞նչ կայր ծոմուն,
«Որ նաւն ուռմամբ գայր».

գիտած են թէ միևնոյն բաղմացեղանակ ոճն ունի այս Բրգուճն ալ. ինչպէս նաև բաւական շատ կայ այդ ոճով զրոյց կամ հագնեցք Վանայ ժողովրդեան բերանը։ Յորոց մէկն է այն խաղը, որոյ սկսուածքն է

«Ո՞րն է կերեր մեր էծ,
«Գէյն է կերեր մեր էծ»։

Կ՚արժէ որ ընդհանուր հաւաքում մը չինուի այս-պիս խօսից և հիւսից, իրենց բնական կերպարանքով տպագրել տալով զանոնք, որոց հարստութիւնը ինչպէս ինձ կը թուի, Վասպուրականի և Սիւնեաց գաւառի Հայոց մէջ առատ կայ։

Իրաւ է, որ Հայաստանի Հայք բառերու հնչմանց այլայլութիւն մը առած են. զորօրինակ, մայր՝ մէր [illegible]ոլ. եղբայր՝ աղբէր, մարդարէ՝ մարդարա, անկաւ՝ [illegible]ու, որոց մէջ կը տեսնուի այ՝ էր. և՝ աւ. է՝ աւ, ա՝ էր, փոխուած, և ուրիշ շատ տառափոխութիւններ ալ ունին. բայց և այդ ալ լեզուի մը յատկութիւնն է։ Ունին բառեր ալ, որ ըստ մեծի մասին կրճատ կ՚արտասանեն. բայց արմատները հարազատ կը պահպանեն.

բառերս օրինակներով շատ կան Սասունցի Դավթին և Բրդուճին մէջ։ Եթէ մը կազմելու համար բառերու ամենէն կարևոր մասն է բայն. գարձնելով ուշադրութիւն դառնացուց բնաբան վրայ, կը տեսնենք որ Բաղիշեցին այսպէս կը կազմէ կամ կը խոնարհէ բայն.

«Ես եմ տիեր եմ այս տունը».

«Դու ես կոտրեր ես մեր ծառը».

«Մարդարեն էր տարեր էր հացը» ասէր։

Դարձեցին այսպէս.

«Գնացիմ, տեսամ, ասամ, եկամ». այսինքն է գնացի, տեսայ, ասի, եկայ։

Ղարարացին այսպէս.

«Գամ եմ, գամ ես, գամ է». այսինքն է, գամ, գաս, գայ. ասէին։։

Մշեցին բայի հայցական խնդիրի գ նախդիրը միշտ անգամ յառաջացուցչի վրան ալ չեն գտնց ըներ գնել.— Օրինակ. «Զեռ պապու մեղի գլխու վարտամկն...» կ'ասէր Մշեցի մը Մշեցւոյ մը։

Ինչպէս բայերուն. նոյնպէս բառերուն հոլովներն ալ այլ ձևեր են ժողովրդական բերանը. զորօրինակ. եզակի բացառականներ գառնացին ից, ուց յոգնականացուցչի մասնիկներով կը կազմէ։ Օրինակ. այնից. ի տունէ։ Սարից, յԱստուծոց։ Մարդուց, ի մարդոյ ասէին։ Մէկալ հոլովներն ևս այլափոխութիւն ունին։

Իսկ անցեալ դերբայի ձևն ու նշանակութիւն տալ բառերը. կրաւորականն ու չեզոքը, գրեթէ մնան մանր ուկ լծորդով կամ մասնիկով գործ կ'ածեն։ Օր դակ. պատկուկ. պատկած։ Ցանուկ. ցանուած։ Հատ հատուցած. Ինծուկ. բինծած.—տատկած— ասէին։

Ունի գեղեցիկ ոճ գեղջկական, աւելորդութեան, բարբառ [illegible] մնութեան, փոխաբերութեան [illegible]

[illegible] ին։

Գաւառական լեզուի սնելու և բուսելու վրայ ընդարձակ գաղափար առնուլ ուզողը պէտք է ընթեռնու Սէյտ Նամայի երգարանի սկիզբն, նոյն երգոց հրատարակիչ գիտնական Պ. Գ. Հախվերդեանցի հմտալից զրուցները, որ թիֆլիզցւոց Հայերէն լեզուի վրայ քննութիւն մ'ալ յօրինած է. զորձ՝ արդարև հանճարեղ և իմաստասէր անձին. բայց ափսո՛ս, որ այնքան ընդհանրացած չէ Հանգիստների Հայ բանասիրաց մէջ:

Իմ փափաքս եղած է, որ բանասէրք ուշադրութիւն դարձնեն Հայաստանի մէջ բնակած Հայոց ժողովրդական լեզուաց, և այն լեզուներով հրատարակեն վէպեր արտահայտութիւններ եւայլն. և այսպէսով սիրելի և ծանօթ կացուցանեն զանոնք գրագիտաց, որպէս զի հոգս ձեռքով հետզհետէ ի կատարած գործածութիւն վերածին այն լեզուները. և ժամանակին մաշած ժանրերն զերծանին ազգային դարաւոր բանից և առանձին յիշատակները, որոց արժէքը՝ կրնան յետոյ կ'գտանք, զանոնք ուսումնիրաւ համար միայն:

ՄԱՍՍԻՎԱՅԻ ՊՐՈՊԻՐԵՆ
ГОС. БИБЛИОТЕКА
ZUUՊ-Арм.ССР
И. ИМ. Х. ИАСНИКЯНА
ՍՍՍՌ ԳԱ ՀԱՅԿ ՄԱՍ